



## บทที่ 2

### เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้เข้าใจเรื่องที่ศึกษาชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษา แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยมุ่งเน้นในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. การนิเทศภายในโรงเรียน
  - 1.1 ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน
  - 1.2 หลักการสำคัญในการนิเทศภายในโรงเรียน
  - 1.3 จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน
  - 1.4 บุคลากรผู้ทำหน้าที่นิเทศภายในโรงเรียน
  - 1.5 กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน
  - 1.6 กิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน
2. การนิเทศภายในโรงเรียนกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
3. ตัวบ่งชี้ทางการศึกษา
4. ประสิทธิภาพของการนิเทศภายในโรงเรียนกับตัวบ่งชี้ทางการนิเทศการศึกษา
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

## 1. การนิเทศภายในโรงเรียน

### 1.1 ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศภายในโรงเรียนนั้น เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงของผู้บริหารโรงเรียน ที่จะต้องร่วมมือกับบุคลากรในโรงเรียน ดำเนินการให้มีขึ้นภายในโรงเรียนของตน ทุกคนจึงต้องทำความเข้าใจเรื่องความหมาย และวิธีดำเนินการในการนิเทศฯ ที่เข้าใจตรงกัน ซึ่งได้มีนักวิชาการฯ ให้ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ให้ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนว่า หมายถึง ความพยายามทุกชนิดของผู้ที่อยู่ในโรงเรียน ตั้งแต่ผู้บริหารลงไปถึงคณาจารย์โรงเรียน ในอันที่จะปรับปรุงส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอนในโรงเรียนให้ดีขึ้น เป็นการเพิ่มพลังในการปฏิบัติงานของครู รวมทั้งให้ครูมีความก้าวหน้าในวิชาชีพ และผลขั้นสุดท้ายคือการศึกษาของเด็กก้าวหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพ

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2535) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน หมายถึง การทำงานของผู้บริหารโรงเรียนที่ทำงานร่วมกับครู ในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้

อาคม จันทสุนทร (2527) ให้ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนว่า คือ การจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอน หรือทำให้เกิดการเพิ่มพลังในการปฏิบัติงานของครูให้เกิดความก้าวหน้าในวิชาชีพ และก่อให้เกิดผลขั้นสุดท้าย คือการศึกษาของเด็กก้าวหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง กระบวนการที่อาศัยความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน ภายใต้การนำของผู้บริหารโรงเรียน ในอันที่จะพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน จนบุคลากรทุกฝ่ายสามารถนำตนเองในการปฏิบัติงานได้ และก่อให้เกิดผลขั้น

สุดท้ายคือ การศึกษาของเด็กก้าวหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพ

## 1.2 หลักการสำคัญในการนิเทศภายในโรงเรียน

เบอร์ตันและบรีคเนอร์ (Burton and Brueckner, 1955) ได้เสนอหลักการนิเทศไว้ 4 ประการคือ

1. การนิเทศการศึกษาควรมีความถูกต้องตามหลักวิชา คือ สอดคล้องกับค่านิยม วัตถุประสงค์ และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการนั้นโดยเฉพาะ การนิเทศการศึกษาควรจะเป็นไปตามความเป็นจริง ตามกฎเกณฑ์ของเรื่องนั้น ๆ และควรจะได้มีวิวัฒนาการในด้านเครื่องมือ และกลวิธีโดยมีจุดหมายและนโยบายที่แน่นอน

2. การนิเทศการศึกษาควรจะเป็นวิทยาศาสตร์ คือเป็นไปอย่างมีระบบระเบียบ ทั้งในด้านกระบวนการนิเทศ และการใช้เครื่องมือ มีการรวบรวมข้อมูลและสรุปผลจากข้อมูลอย่างเป็นปรนัย เชื่อถือได้ มากกว่าการสรุปจากข้อคิดเห็นเพียงอย่างเดียว

3. การนิเทศการศึกษาควรเป็นประชาธิปไตย คือมีความเคารพในตัวบุคคล เกิดโอกาสให้มีการร่วมมือ และใช้ประโยชน์จากการทำงานร่วมกันให้มากที่สุด ใช้อำนาจน้อยที่สุด และอำนาจนั้นจะต้องได้จากหมู่คณะ

4. การนิเทศการศึกษาควรเป็นการสร้างสรรค์ กล่าวคือ ส่งเสริมให้แต่ละบุคคล แสดงออกซึ่งความสามารถของตน และพัฒนาความสามารถนั้นให้สูงสุด ซึ่งจะก่อให้เกิดความคล่องตัวในการทำงาน

สมาน อัสวภูมิ (2527) ได้เสนอหลักการนิเทศไว้ดังนี้

1. ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยวิธีการอาศัยข้อมูล
2. เป็นประชาธิปไตย
3. ให้ความสำคัญในความแตกต่างระหว่างบุคคล
4. เริ่มจากสภาพปัจจุบันที่เป็นปัญหา
5. สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง รวมทั้งให้ความเข้าใจและไว้วางใจ
6. เป็นการดำเนินงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน

7. ยึดหลักการสร้างสรรค์ และให้อิสระในการปฏิบัติงาน ภายใต้นโยบายและเป้าหมายของโรงเรียน

จากหลักการนิเทศการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า

1. การนิเทศการศึกษา เน้นกระบวนการของความร่วมมือของผู้บริหารและครู และใช้วิถีทางแห่งประชาธิปไตยในการทำงาน
2. การนิเทศการศึกษาต้องมีความถูกต้องตามหลักวิชาการ สอดคล้องกับค่านิยม จุดมุ่งหมาย นโยบายทางการศึกษา
3. การนิเทศการศึกษา เป็นการส่งเสริมและสร้างสรรค์ความจริงของงานให้เกิดในตัวครู และพัฒนาความสามารถส่วนบุคคล
4. การนิเทศการศึกษา มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน มีเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพของนักเรียน ครอบคลุมผ่านตัวกลางคือครูและบุคลากรทางการศึกษา
5. การนิเทศการศึกษา เสริมสร้างสัมพันธภาพอันดีให้เกิดขึ้นกับครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้เกี่ยวข้องและชุมชน

### 1.3 จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศภายในโรงเรียนถูกกำหนดขึ้นเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน วัตถุประสงค์ของการนิเทศไม่ใช่การตัดสินเกี่ยวกับวิธีการสอนของครู และไม่ใช่อุปสรรคของการสอน แต่เป็นการทำงานร่วมกัน ฉะนั้น จุดมุ่งหมายของการนิเทศก็คือการร่วมมือกับครูผู้สอนเพื่อปรับปรุงวิธีการสอน ไม่ใช่เพียงเพื่อแก้ปัญหาของครูเท่านั้น แต่ช่วยให้ครูได้เรียนรู้กระบวนการเรียนการสอน ปรับปรุงการสอนโดยอาศัยความร่วมมือซึ่งกันและกัน คำแนะนำของผู้นิเทศนั้นจะต้องใช้ทฤษฎีเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้การนิเทศดีขึ้น และต้องจัดให้เหมาะสมกับสภาพของแต่ละโรงเรียน กระบวนการที่ได้รับการยอมรับจะต้องประสานสิ่งนั้นกับรูปแบบของกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือครู การร่วมมือกัน โดยตั้งอยู่บนบรรทัดฐานและมีทิศทางเดียวกัน เพื่อให้ครูได้ค้นพบวิธีการสอนด้วยตนเอง (Hoy and Pratick, 1986)

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2532) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการ



นิเทศภายในโรงเรียนไว้ว่า เพื่อให้โรงเรียนพึ่งตนเองด้านวิชาการได้อย่างมีระบบ โดย  
การประสานการนิเทศภายนอกกับการนิเทศภายในอย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้โรงเรียน  
สามารถช่วยเหลือตนเองทางด้านวิชาการ ช่วยเหลือครูผู้สอนปรับปรุงกระบวนการจัดการ  
เรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพได้โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างบุคลากรในโรงเรียน  
และบุคลากรภายนอกโรงเรียน

#### 1.4 บุคลากรผู้ทำหน้าที่นิเทศภายในโรงเรียน

จากจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนดังกล่าวข้างต้น สิ่งที่จะช่วยให้  
โรงเรียนสามารถดำเนินการนิเทศภายในได้อย่างบังเกิดผลนั้น ผู้นิเทศไม่จำเป็นต้องเป็น  
ผู้นิเทศที่มีตำแหน่งเฉพาะ แต่หมายถึงครูกี่ก็ได้ไม่ว่าจะเป็นครูใหญ่, อาจารย์ใหญ่, ผู้อำนวยการ  
โรงเรียน, ผู้ช่วยครูใหญ่, หัวหน้าสาย, หัวหน้าหมวดวิชา, ครูผู้เชี่ยวชาญการสอนด้านต่าง ๆ  
และอาจหมายรวมไปถึงผู้ปกครองนักเรียนด้วย แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่จะทำหน้าที่นิเทศ  
ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ มีความสามารถในการประยุกต์เอาความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ให้  
มากที่สุด (Glickman, 1990)

วโรรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2535) กล่าวว่า สำหรับผู้นิเทศภายในโรงเรียนก็คือ  
บุคลากรที่อยู่ภายในโรงเรียน เช่น ครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ หัวหน้าสายวิชาต่าง ๆ รวมไปถึง  
ถึงครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถ ความชำนาญ และประสบการณ์ในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง  
ที่โรงเรียนได้คัดเลือกหรือแต่งตั้งเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือครูในการปรับปรุงการเรียนการสอน  
ให้ดีขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) เสนอแนะว่า ผู้ที่ทำ  
หน้าที่นิเทศภายในโรงเรียน คือ ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร หัวหน้าสายชั้น หัวหน้ากลุ่ม  
ประสบการณ์

บทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของผู้นิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา

ผู้มีหน้าที่นิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา มีบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบในการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน ดังที่ สุจริต เพียรชอบ (อ้างถึงใน วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์, 2535) ได้กล่าวไว้ว่าในการจัดการศึกษาภายในโรงเรียนนั้น มีงานนิเทศที่ครูใหญ่สามารถทำ ได้หลายประการ ได้แก่

ก. การช่วยเหลือครูทางด้านวิชาการและด้านบริการ ได้แก่

1. บงกมนิเทศครูใหม่
2. จัดประชุมครูก่อนเปิดภาคเรียน
3. การสังเกตการสอนในชั้น
4. การเยี่ยมชั้นเรียนอื่น ๆ
5. การสาธิตการสอน
6. การนิเทศด้วยการให้คำปรึกษาหารือ เป็นรายบุคคลและหมู่คณะ
7. การประชุมปฏิบัติการ
8. การอบรมครู
9. การจัดสัมมนา
10. จัดหนังสือที่มีคุณค่าทางวิชาการให้กับครู
11. ปรับปรุงห้องสมุดให้ทันสมัยและแนะนำครูให้ใช้ห้องสมุด
12. แนะนำให้ครูเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมทางวิชาการต่าง ๆ
13. จัดบริการวัสดุทัศนศึกษาให้กับครูเป็นอย่างดี และสนับสนุนให้ครูใช้

อุปกรณ์นั้น

14. สนับสนุนให้ครูไปเรียนเพิ่มเติม

ข. การช่วยเหลือครูในด้านปัญหาส่วนตัว ดูแลทุกข์สุขของครูในปกครอง เป็นกันเองและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี จนครูสามารถปรับทุกข์ด้วยได้ทั้งปัญหาส่วนตัวและปัญหาการทำงาน

ค. การสร้างขวัญของครู ได้แก่

1. ช่วยให้ครูในโรงเรียนมีความรู้เกี่ยวกับงานวิชาการ

2. จัดสภาพการทำงานให้ดีและสะดวกสบายที่สุด
3. ช่วยให้ครูมีความอบอุ่น สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข
4. เป็นที่ปรึกษาที่ดีของครูทุกโอกาส
5. สร้างลักษณะความเป็นผู้นำให้กับครู เปิดโอกาสให้ครูได้ทำงานที่ใช้

ความคิดริเริ่มของตนเองให้มาก

6. พยายามทำให้ครูรู้สึกว่าคุณมีความสำคัญเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ
7. ครูใหญ่ควรเป็นผู้มีจิตใจกว้างขวาง ยอมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ของครู

เสนอแนะต่าง ๆ ของครู

8. ช่วยให้ครูมีความสำเร็จในการทำงาน มีความเจริญงอกงาม
9. ให้ครูมีส่วนร่วมในการวางนโยบาย
10. ให้ครูมีความรู้สึกนับถือตนเอง
11. การดำเนินงานต่าง ๆ ในโรงเรียนควรเป็นประชาธิปไตย
12. ครูใหญ่ควรมีความยุติธรรมแก่ทุกคน

ง. การประเมินผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน ซึ่งอาจทำได้ดังนี้

1. จัดผู้รับฟังความคิดเห็นของครูในโรงเรียน
2. จัดให้มีการอภิปรายปัญหาต่าง ๆ ของโรงเรียน
3. จัดให้มีกล่องรับฟังความคิดเห็นจากนักเรียน
4. จัดให้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการต่าง ๆ
5. ช่วยให้ครูรู้จักประเมินผลการเรียนและความก้าวหน้าของนักเรียน
6. ช่วยให้ครูประเมินผลการสอนของตนเอง

### 1.5 กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน

ได้มีนักการศึกษาหลายท่าน ได้เสนอกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนไว้หลายรูปแบบ ดังนี้

แฮร์ริส (Harris, 1968) ได้นำเสนอแนวคิดจากกระบวนการบริหารของ แอลเลน (Allen) เสนอกระบวนการพิเศษที่เรียกว่า "POLCA" ซึ่งสรุปได้ดังนี้

Planning Process (P) หมายถึง การวางแผนในการปฏิบัติงาน โดยคิดว่าจะทำอย่างไร เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายของการทำงาน พัฒนาวิธีการดำเนินงานที่กำหนดงานที่จะทำ และการคาดคะเนถึงผลที่จะได้จากการทำงานนั้น

Organizing Process (O) หมายถึง การจัดโครงสร้างของการทำงาน โดยการสร้างเกณฑ์ในการทำงาน จัดหาทรัพยากรที่จะใช้ในการทำงาน แบ่งงานโดยการกำหนดหน้าที่ มีการประสานมอบหมายอำนาจตามหน้าที่ และการสร้างความสัมพันธ์ของงาน

Leading Process (L) หมายถึง การนำ การวินิจฉัยสั่งการ การกระตุ้นให้บุคลากรทำงาน การสาธิต การลงมือปฏิบัติ ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ ติดต่อประสานงาน ให้กำลังใจ ให้คำแนะนำที่มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน

Controlling Process (C) หมายถึง การควบคุมการปฏิบัติงาน การดำเนินงาน โดยการพิจารณามอบหมายงาน ให้ความสะดวก แก้ไขเมื่องานผิดพลาด การกำหนดระเบียบต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน

Assessing Process (A) หมายถึง การตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน โดย การวัด ประเมินผลการปฏิบัติงาน

การพิเศษภายในโรงเรียนจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากผู้บริหารโรงเรียนได้มีการเตรียมการก่อนการพิเศษ และดำเนินการพิเศษตามกระบวนการพิเศษภายในโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้เสนอกระบวนการพิเศษภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. การเตรียมการก่อนการพิเศษภายในโรงเรียน เป็นการสร้างความเข้าใจร่วมมือกันระหว่างผู้บริหารกับคณะครู เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับการพิเศษภายในเรื่องที่จะต้องสร้างความเข้าใจกับคณะครูทุกคน คือ

- 1.1 ความหมายของการพิเศษภายในโรงเรียน
- 1.2 ความสำคัญและความจำเป็นของการจัดการพิเศษภายในโรงเรียน



- 1.3 จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน
- 1.4 เป้าหมายและตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการนิเทศภายใน
- 1.5 กระบวนการนิเทศภายใน

นอกจากนี้ยังมีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน กำหนดหาผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน ทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ และสิ่งที่ต้องเตรียมการคือ การสร้างความเข้าใจตรงกันก่อนการนิเทศคือ

ก) ระยะเริ่มต้นของการนิเทศภายในโรงเรียน ควรหลีกเลี่ยงกิจกรรมการสังเกตการสอนชั้นเรียน ควรเลือกใช้กิจกรรมที่ผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศไม่ต้องเผชิญหน้ากันโดยตรง เช่น การฟังคำบรรยาย การมอบหมายเอกสารให้ศึกษา การนำไปดูตัวอย่างที่ดี

ข) ความรักสามัคคีในหมู่คณะ เป็นปัจจัยเกื้อหนุนสำคัญที่จะช่วยในการนิเทศภายในโรงเรียน การสร้างบรรยากาศความเป็นมิตร ความไว้วางใจโดยใช้กิจกรรมทางสังคมหรือกลุ่มสัมพันธ์เข้ามาช่วยในการดำเนินงานครั้งแรก

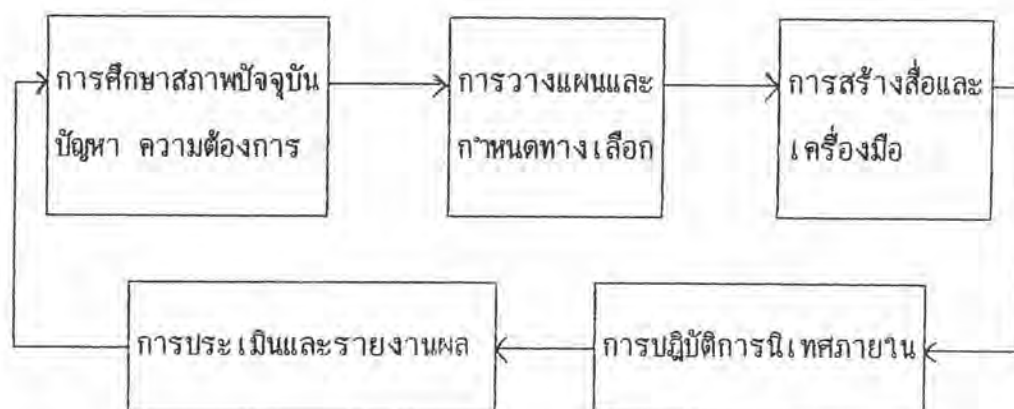
ค) การตัดสินใจเลือกใช้กิจกรรมการนิเทศในการแก้ปัญหา และการพัฒนางานย่อมขึ้นอยู่กับปัญหา สาเหตุของปัญหา ซึ่งต้องร่วมมือกันพิจารณาอย่างรอบคอบ

2. การดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน เมื่อผู้บริหารได้เตรียมการก่อนการนิเทศภายในโรงเรียนแล้ว การดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนจะเป็นไปตามกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน 5 ขั้นตอนคือ

- ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ
- ขั้นที่ 2 การวางแผนและการกำหนดทางเลือก
- ขั้นที่ 3 การสร้างสื่อและเครื่องมือ
- ขั้นที่ 4 การปฏิบัติการณ์นิเทศภายในโรงเรียน
- ขั้นที่ 5 การประเมินผลและรายงานผล

ซึ่งเสนอเป็นแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 2

## แผนภูมิที่ 2 ขั้นตอนการนิเทศภายในโรงเรียน



(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533) ยังได้กล่าวถึงกระบวนการนิเทศไว้ว่า เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งเช่นเดียวกับการติดตาม ณะนํางานให้ผู้นับัติได้ลงมือทําอย่างถูกต้อง ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานนิเทศภายในอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1. ขั้นการสร้างความตระหนัก ซึ่งเป็นส่วนสำคัญเพราะจะเป็นการสร้างควมเข้าใจ การยอมรับในการพัฒนางาน ยอมรับว่าต้องมีการนิเทศ ต้องอาศัยแรงสนับสนุนจากการนิเทศภายนอกโรงเรียน
2. การวางแผน การวางตัวบุคคลากร การศึกษาปัญหา การกำหนดวิธีการในการแก้ไข้ปัญหา การกำหนดเป้าหมายของการทำงาน การเขียนโครงการ หรือแผนการดำเนินงาน ตลอดจนการสรรหากิจกรรมหรือเทคนิคการนิเทศ

### การวางแผนในการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา (Working Plan)

เพื่อหาข้อกําหนดว่าจะทําอะไร ขอบเขตแค่ไหน ดำเนินการอย่างไรให้ตรงเป้าหมายที่วางไว้ การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบและวางแผนการแก้ปัญหาต่าง ๆ (วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์, 2535)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้เสนอแนะแนวทาง

ในการดำเนินงานตามแผน ดังนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ
2. เปรียบเทียบสภาพปัจจุบันกับเกณฑ์ที่พึงประสงค์ หรือมาตรฐานของงานแต่ละงาน เพื่อหาความรุนแรงของปัญหา
3. กำหนดประเด็นปัญหาและความต้องการ ควรประกอบไปด้วยเนื้อหาสาระและรายละเอียดต่าง ๆ ที่เพียงพอที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดความเข้าใจได้อย่างถูกต้องชัดเจน
4. จัดลำดับความสำคัญของปัญหา ทั้งนี้เพราะในการปฏิบัติงานย่อมมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา งบประมาณ และบุคลากรจึงต้องเลือกดำเนินการในปัญหาที่มีความสำคัญ ความรุนแรงที่ต้องการแก้ไขก่อน
5. วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา เพื่อจะนำไปสู่วิธีการแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับสาเหตุที่แท้จริง
6. กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาและกำหนดทางเลือก ซึ่งควรใช้ตารางวิเคราะห์ช่วยเพื่อจะทำการหามองเห็นความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ แต่ส่วนใดอย่างชัดเจนเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน
7. ประมวลทางเลือกที่กำหนดไว้ รับผิดชอบจากทางเลือกเป็นกลุ่ม ๆ ไป เช่น กลุ่มปัจจัย กลุ่มกระบวนการ เพื่อความสะดวกในการนำไปวางแผนต่อไป

3. การให้ความรู้ในเรื่องที่จะปฏิบัติ เรื่องที่จะแก้ปัญหา แสวงหาวิธีการใหม่ ๆ มาช่วยในการแก้ปัญหา มาปฏิบัติจนบังเกิดผลดี

#### วิธีการให้ความรู้ในการปฏิบัติงาน

บทบาทในการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ความชำนาญให้กับบุคลากรในหน่วยงาน เพื่อให้ทุกคนสามารถปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงของผู้บริหารที่จะต้องเอาใจใส่ เสนอแนะให้ทั่วถึงติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ วัฒนาสูตรสุวรรณ (2521) ได้เสนอแนะวิธีการส่งเสริมสมรรถภาพของบุคคลในองค์การ เพื่อให้การดำเนินงานการนิเทศการศึกษาได้อย่างมีความก้าวหน้า สรุปได้ดังนี้คือ

- 1) การฝึกอบรม เป็นการเสริมสร้างและพัฒนาความคิด ความรู้ ความสามารถ

ความชำนาญ นอกจากนี้ยังเป็นการเตรียมตัวให้ก้าวหน้าพร้อมที่จะรับตำแหน่งที่สูงขึ้น

2) การสอนแนะและพัฒนาแบบตัวต่อตัว เป็นการเพิ่มพูนทัศนคติ ความรู้ความสามารถ และความชำนาญยิ่งขึ้น วิธีการนี้ย่อมขึ้นอยู่กับโอกาสของบุคคลและเรื่องที่จะสอนเป็นสำคัญ

3) การส่งเสริมให้มีโอกาสได้ศึกษาดูงานเป็นการเพิ่มเติม จะช่วยให้บุคคลมีสมรรถภาพสูงขึ้น สามารถที่จะนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียน การศึกษาดูงานมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่หน่วยงาน เป็นการส่งเสริมฐานะตำแหน่งหน้าที่ และความภาคภูมิใจของบุคคลได้เป็นอย่างดี

4) การแต่งตั้งโยกย้าย สับเปลี่ยนหน้าที่การงาน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้รู้งานต่าง ๆ ของหน่วยงานได้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพิ่มประสบการณ์ในการทำงานมากยิ่งขึ้น แต่ต้องดูโอกาสและความเหมาะสมควบคู่ไปด้วย

5) การสังเกตหรือการศึกษาวิธีการทำงานของผู้บังคับบัญชา แต่มีข้อแม้ว่าผู้บังคับบัญชาต้องเป็นคนที่มีฝีมือในการทำงาน จนสามารถถือเป็นแบบอย่างได้ การสังเกตหรือการศึกษาวิธีการทำงานของผู้บังคับบัญชาเป็นการเตรียมบุคคลที่จะมาเป็นหัวหน้างานที่มีสมรรถภาพสูงในอนาคต

#### 4. การลงมือปฏิบัติ ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ

4.1 ผู้รับการนิเทศปฏิบัติการแก้ปัญหาหรือพัฒนางาน โดยการนำความรู้จากขั้นที่ 3 มาปฏิบัติ

4.2 ผู้นิเทศ นิเทศการเรียนการสอน ดูผลคุณภาพการศึกษา

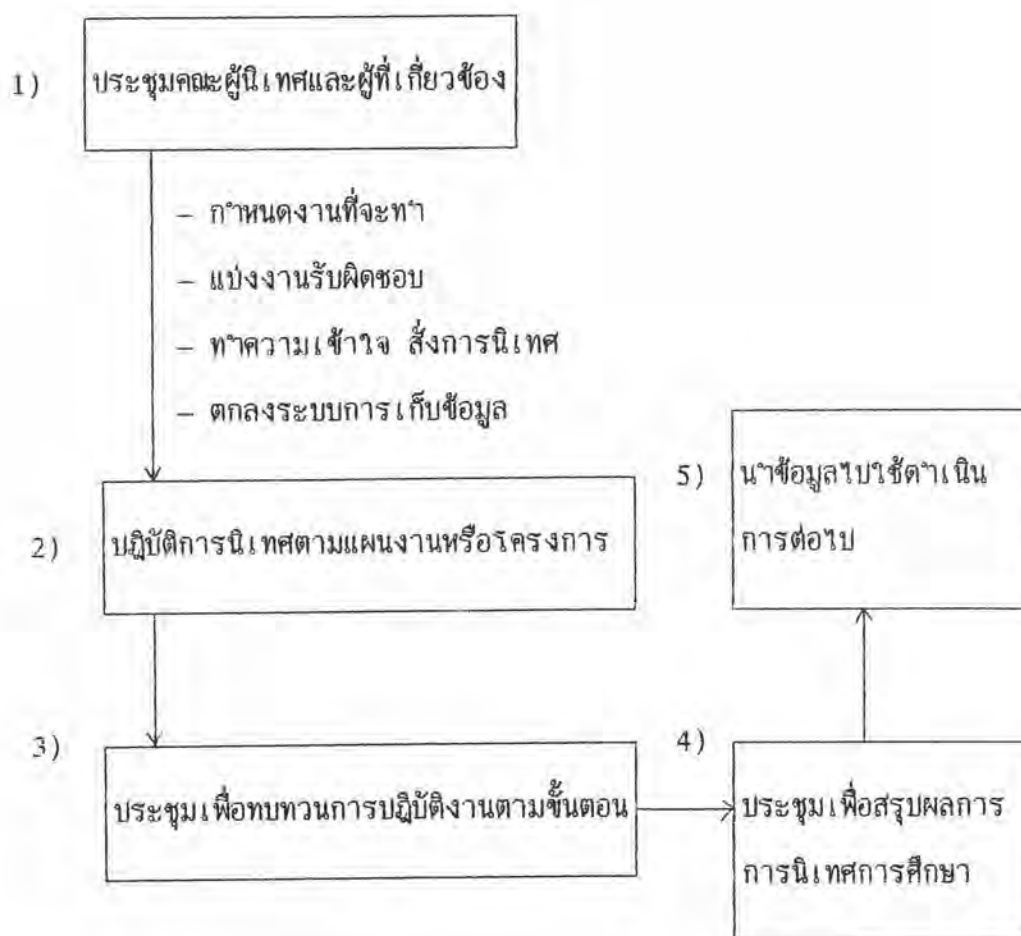
ลักษณะของการปฏิบัติงานการนิเทศ ผู้นิเทศสามารถดำเนินการได้ 2 ลักษณะคือ

1) การนิเทศทางตรง เป็นการปฏิบัติการนิเทศของผู้นิเทศด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการปฏิบัติงานตามโครงการ แผนงาน สื่อการนิเทศต่าง ๆ และวิธีการนิเทศที่เตรียมไว้

2) การนิเทศทางอ้อม เป็นการนิเทศโดยใช้สื่อแทนผู้นิเทศ ได้แก่ การส่งเอกสารแนะนำการปรับปรุงการเรียนการสอน การชี้เอกสารหลักสูตร คู่มือครู จุลสาร สไลด์ วีดิทัศน์ เป็นต้น หรือใช้วิทยากรที่เชี่ยวชาญความรู้สาขาต่างๆ มาแนะนำช่วยเหลือแทนผู้นิเทศ

การดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนจะทำให้ผลดี ควรดำเนินการไปตามขั้นตอน  
ดังนี้

### แผนภูมิที่ 3 ขั้นตอนการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน



(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

#### 5. การตรวจสอบผลความก้าวหน้าของการปฏิบัติงาน

ความสำเร็จของการนิเทศสามารถตรวจสอบได้จากพฤติกรรมของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศที่สอดคล้องกับระบบการเรียนการสอน ความสำเร็จของการนิเทศจึงต้องตรวจสอบและบันทึกไว้เสมอเพื่อให้เห็นว่าจะเกิดผลได้จริง การตรวจสอบจัดทำได้โดยการบันทึกการ

สิ่งเกิดพฤติกรรมต่างๆ ทั้งของผู้นิเทศและผู้ระบบการนิเทศ (สพช., 2533) ซึ่งการตรวจสอบประเมินผลการนิเทศนั้น ได้แก่ การประเมินผลผลิต หรือผลสัมฤทธิ์ของการนิเทศการประเมินกระบวนการทำงานและการประเมินประสิทธิภาพและการตัดสินใจคุณค่าของโครงการ อาจทำได้โดยการใช้เครื่องมือชนิดต่างๆ ที่สร้างขึ้น หรือการประชุมปรึกษาหารือ การอภิปราย หรือประชุมกลุ่ม สัมมนาผู้ที่เกี่ยวข้อง

6. การเผยแพร่ผลงาน ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในการที่จะพัฒนางานต่อไป  
ขั้นตอนการรายงานผลและเผยแพร่ผลงาน มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 รวบรวมข้อมูลทั้งด้านปริมาณและคุณภาพในช่วงเวลาที่กำหนด

ขั้นที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูล

1) จัดหมวดหมู่ข้อมูลที่รวบรวมได้

2) เปรียบเทียบข้อมูลที่จัดหมวดหมู่ไว้แล้วกับข้อมูลเดิม หรือเป้าหมาย /เกณฑ์ที่ตั้งไว้

3) แปลผลข้อมูล เพื่อให้รู้ว่าข้อมูลที่เปรียบเทียบแสดงให้เห็นอะไรบ้าง

ขั้นที่ 3 สรุปรายงาน/จัดทำข้อเสนอแนะ

1) สรุปลงงานกิจกรรมโดยส่วนรวมทุกด้าน

2) อภิปรายผลโดยส่วนรวมทุกด้าน

3) จัดทำข้อเสนอแนะโดยส่วนรวม

ขั้นที่ 4 บันทึก/จัดทำเอกสาร

1) บันทึกผลการสรุปรายงานและข้อเสนอแนะตามแบบฟอร์มเพื่อทำ

รายงาน

2) เก็บสำเนาการรายงานเพื่อการอ้างอิงครั้งต่อไป

3) เลือกหัวข้อ/เนื้อหา พิมพ์เอกสารเผยแพร่ พร้อมพิจารณารูปแบบ

การนำเสนอข้อมูล เช่น กราฟ แผนภูมิ

ขั้นที่ 5 เสนอรายงาน เผยแพร่

1) ส่งรายงานตามกำหนดเวลา

ทั่วไป

- 2) นำข้อมูล ผลสรุป โดยทำเอกสารเผยแพร่ จัดป้ายนิเทศแก่บุคคล
- 3) แจกเอกสาร ฯลฯ แก่ผู้สนใจ ผู้ที่เกี่ยวข้อง

### 1.6 เทคนิคและกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน

กวินน์ (Gwyn, 1961) แบ่งกิจกรรมการนิเทศออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. กิจกรรมการนิเทศเป็นกลุ่ม (Group Devices)
  1. 1 การตั้งคณะกรรมการกลุ่มทำงาน (Committees)
  1. 2 การศึกษาวิชาการ (Course Work)
  1. 3 การจัดห้องปฏิบัติการหลักสูตร (Curriculum Laboratory)
  1. 4 การศึกษานอกสถานที่ (Field Trip for Staff Personnel)
  1. 5 การฟังคำบรรยาย (Institutus and Lectures)
  1. 6 การอ่านเฉพาะเรื่อง (Directed Reading)
  1. 7 การสาธิตการสอน (Demonstration Teaching)
  1. 8 การอภิปราย (Panel or Room Discussion)
  1. 9 การจัดห้องสมุดวิชาชีพ (Professional Libraries)
  - 1.10 การจัดสมาคมทางวิชาชีพและการประชุมทางวิชาชีพ (Professional Organization and Meeting)
  - 1.11 การจัดทำข่าวสารการนิเทศ (Supervisory Bulletins)
  - 1.12 การประชุมและการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop or Group Conferences)
2. กิจกรรมการนิเทศเป็นรายบุคคล (Individual Device)
  - 2.1 การสังเกตการสอนในชั้นเรียน (Classroom Observation)
  - 2.2 การทดลองในห้องเรียน (Classroom Experimentation)

- 2.3 การปรึกษาหารือ (The Conference or Interview)
- 2.4 การพาครูไปเยี่ยมเยียนและสังเกตการสอน (Intervisitation and Observation)
- 2.5 การเลือกวัสดุอุปกรณ์สำหรับการสอน (Selected of materials for Teaching)
- 2.6 การประเมินผลตนเอง (Self-Evaluation)

เบน แฮม แฮร์ริส (Ben M. Harris, 1985) เสนอกิจกรรมการนิเทศฯไว้ดังนี้

1. การบรรยาย (Lecturing)
2. การนำสื่อประกอบการบรรยาย (Visualized Lecturing)
3. การประชุมกลุ่ม (Panel)
4. การดูภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ (Viewing Film or Television)
5. การฟังเทป วิทยุ หรือเครื่องบันทึกเสียง (Listening to Tape, Radio, or Recordings)
6. การจัดนิทรรศการและสื่อประกอบอื่น ๆ (Exhibiting materials and equipment)
7. การสังเกตการสอนในชั้นเรียน (Observing in Classroom)
8. การสาธิต (Demonstrating)
9. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviewing)
10. การสัมภาษณ์เฉพาะจุด (Focused Interviewing)
11. การสัมภาษณ์ทางอ้อม (Nondirective Interviewing)
12. การอภิปราย (Discussing)
13. การอ่าน (Reading)
14. การวิเคราะห์และการคาดคะเน (Analyzing and Calculation)
15. การระดมสมอง (Brainstorming)



16. การบันทึกวิดีโอเทปและการถ่ายภาพ (Vediotaping and Photographing)
17. การใช้เครื่องมือทดสอบ (Instrumenting and Testing)
18. การประชุม 6-6 (Buzz Session)
19. การทัศนศึกษา (Field Trips)
20. การเยี่ยมเยียน (Invervisisting)
21. การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing)
22. การเขียน (Writing)
23. การฝึกปฏิบัติจริง (Guided Practice)

จากแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า เทคนิคและกิจกรรมทางการนิเทศการศึกษา มี 2 ลักษณะ คือ เทคนิคการนิเทศเป็นกลุ่ม และเทคนิคการนิเทศเป็นรายบุคคล ถ้าแยกลักษณะของกิจกรรมการนิเทศ จะได้เป็น 3 ลักษณะ คือ กิจกรรมสำหรับผู้นิเทศ กิจกรรมสำหรับผู้รับการนิเทศ และกิจกรรมที่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศต้องร่วมกันทำ ซึ่งต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับงานที่จะปฏิบัติ

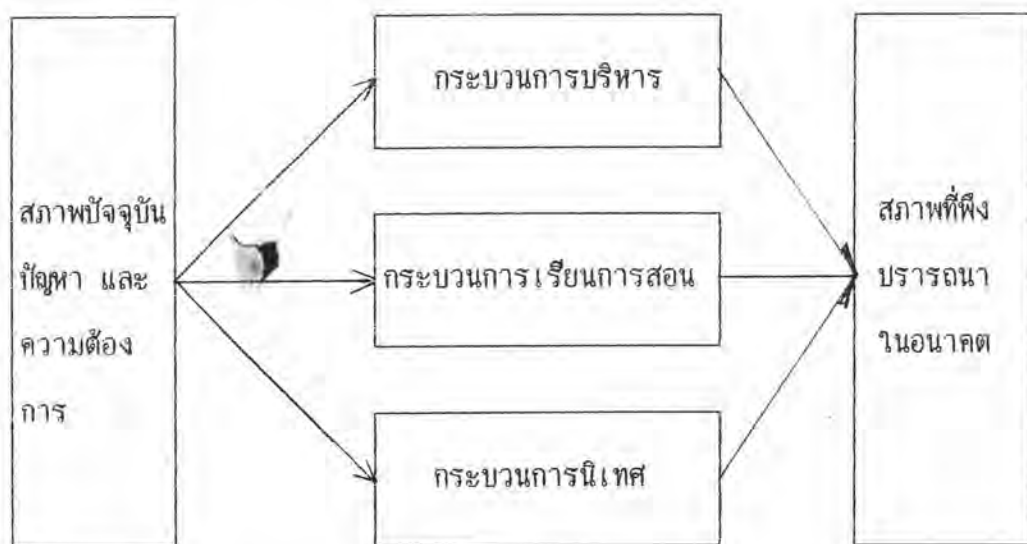
## 2. การนิเทศภายในโรงเรียนกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การนิเทศภายในโรงเรียนถือเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหาร ที่จะต้องปฏิบัติ เพื่อให้การจัดการศึกษาในโรงเรียนประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ แต่กระบวนการนิเทศเป็นเพียงกระบวนการเสริม ที่ทำให้งานสำเร็จ ไม่ใช่กระบวนการหลักในการผลิต อย่างไรก็ตามการนิเทศต้องควบคู่ไปกับการปฏิบัติและการผลิตอยู่เสมอ

แม้ว่าการนิเทศการเรียนการสอนจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาภายในโรงเรียนทั้งระบบ แต่การพิจารณาโรงเรียนภายในขอบเขตที่ครอบคลุมแต่เพียงครู นักเรียน ผู้บริหารโรงเรียนนั้น ดูจะไม่เพียงพอ ควรพิจารณาถึงองค์ประกอบอื่นๆ ด้วย การเรียนการสอนถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารงานในโรงเรียน จึงถือได้ว่าการนิเทศการศึกษา

เป็นส่วนหนึ่งของระบบโรงเรียน การนิเทศภายในโรงเรียนนับว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดใน การสนับสนุนการเรียนการสอนในโรงเรียน ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการ พัฒนาคุณภาพการศึกษานั้นต้องประกอบไปด้วยการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาความต้องการ แล้ว จึงดำเนินการด้วยกระบวนการหลัก ๆ 3 กระบวนการควบคู่กันไปจึงจะบังเกิดผลสำเร็จ ดัง แผนภูมิที่ 4

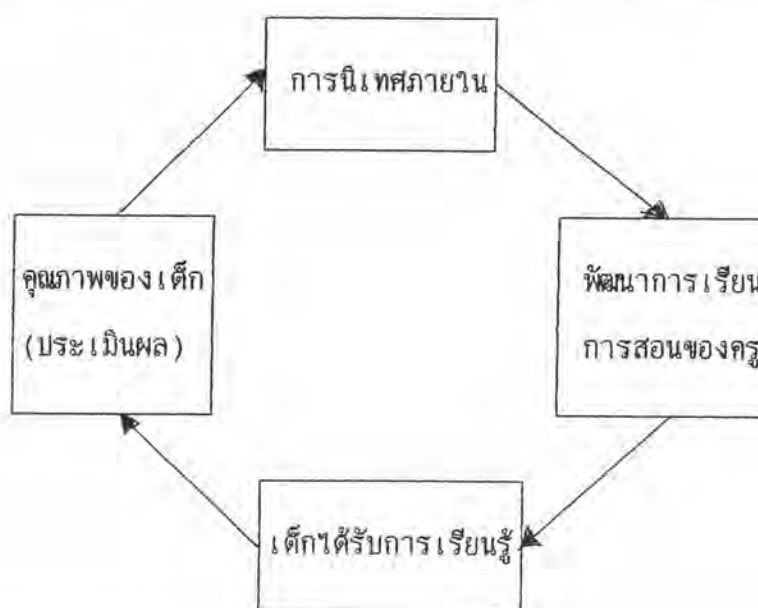
แผนภูมิที่ 4 รูปแบบกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา



(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นการกระทำในส่วนที่เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพ ซึ่งถ้าหาก กระบวนการ (Process) มีประสิทธิภาพ และมีการส่งเสริมสนับสนุนในการ ดำเนินงานที่ดี (Input) ผลที่ได้รับ ซึ่งก็หมายถึงคุณภาพที่จะเกิดขึ้นกับตัวเด็ก (Output) ก็น่าที่จะดีไปเป็นด้วย ดังนั้นการนิเทศภายในโรงเรียนจึงควรดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ อันจะเป็นตัวเร่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไปเรื่อยๆ ดังแผนภูมิที่ 5

แผนภูมิที่ 5 วงจรพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยการนิเทศภายใน



(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2535) ได้เน้นการจัดการเรียนการสอน วดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ที่เน้นการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางที่หลักสูตรกำหนด และการจัดกระทำ (Manipulate) กับสภาพการณ์อย่างอื่นในโรงเรียนที่ไม่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร (Hidden curriculum) รวมทั้งการส่งเสริมช่วยเหลือให้ผู้ปกครองนักเรียน ปรับปรุงองค์ประกอบอันเป็นสิ่งแวดล้อมภายในบ้าน ำให้เอื้อต่อการเรียนของนักเรียน ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพนักเรียนจึงดำเนินการ ดังนี้

1. พัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ ทักษะ จิตสำนึก และอุดมการณ์ในการทำงาน สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียน รวมทั้งพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น จัดทำแผนการสอนย่อยเพื่อให้ครูได้ใช้เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนและจัดองค์ประกอบอื่น ๆ ำให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน รวมทั้งสนับสนุนสื่อและปัจจัยอื่นที่จำเป็นอย่างเพียงพอ
2. จัดระบบในโรงเรียนให้ครูได้มีเวลาในการเตรียมการสอนและให้ครูได้



### เตรียมการสอน

3. ประเมินความรู้พื้นฐานเดิมของนักเรียนก่อนจะสอนเนื้อหาใหม่ จากการจัด การสอน เพื่อปรับระดับความรู้พื้นฐานเดิมของนักเรียน เฉพาะคนที่มีความรู้พื้นฐานเดิมยังไม่ ถึงเกณฑ์ที่กำหนดทุกครั้งก่อนจะทำการสอนเนื้อหาใหม่
4. จัดการเรียนการสอนตามแนวทางที่หลักสูตรกำหนด โดยเน้นให้นักเรียนได้ ฝึกปฏิบัติจริง ระยะเวลาให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงให้มาก และจัดสอนซ่อมเสริมสำหรับนักเรียนคน ที่ไม่ผ่านเกณฑ์
5. จัดสถานการณ์ในโรงเรียนให้เกิดสภาพการณ์ที่จะช่วยหล่อหลอมคุณลักษณะที่ พึงประสงค์ของนักเรียน โดยเน้นให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียน สอนนักเรียนให้เข้าใจ ถึงคุณค่าของคุณลักษณะต่าง ๆ
6. จัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนที่มีสติปัญญา เป็นเลิศหรือที่มีความถนัดเป็นพิเศษ ในด้านต่าง ๆ
7. ดำเนินการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองนักเรียน เพื่อให้ปรับปรุงองค์ประกอบอัน เป็นสิ่งแวดล้อมในบ้านให้เอื้อต่อการเรียนของนักเรียน
8. ประเมินผลการดำเนินงานในทุกชั้นตอน ผลการประเมินจะส่งเป็นข้อมูลย้อน กลับไปยังชั้นตอนนั้น ๆ และจะส่งผลไปสู่อันดับก่อน ๆ ด้วย
9. การนิเทศภายในจะเป็นกิจกรรมสนับสนุนและช่วยเหลือการดำเนินการตามข้อ

2-8

เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนนั้น เป็นระบบ อันประกอบไปด้วยปัจจัย สนับสนุน เช่น ครู นักเรียน วัสดุอุปกรณ์ สื่อการสอน ฯลฯ การดำเนินการจัดกิจกรรมการ เรียนการสอน และผลผลิตอันเกิดจากการดำเนินการคือคุณภาพการศึกษาที่เกิดแก่นักเรียน ดังนั้นการนิเทศภายในโรงเรียนจึงต้องดำเนินการให้ครบทั้งระบบ มีการตรวจสอบ ติดตาม ทั้งระบบ การนิเทศเป็นกิจกรรมที่คอยระวังว่า ผู้ปฏิบัติได้ทำตามสิ่งที่กำหนดไว้หรือไม่ งาน นิเทศจำเป็นต้องค้นหาว่า ทำไมเขาจึงไม่ปฏิบัติ ต้องคอยสอนงาน ชี้แนะ ตลอดจนกระตุ้น ย้ำๆ ให้กำลังใจจนผู้ปฏิบัติสามารถลงมือปฏิบัติได้จริง ฉะนั้นกิจกรรมการนิเทศภายในจึงต้อง

เป็นกิจกรรมที่เมื่อดำเนินการไปแล้วทำให้มีสภาพการปฏิบัติงาน อันบ่งบอกถึงสภาพความสำเร็จของการนิเทศภายในโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2533) ดังนี้ คือ

1. ผู้บริหารและครู เน้นความสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน
2. ผู้บริหารและครูวิเคราะห์ ตรวจสอบ พัฒนาการของนักเรียนเพื่อกำหนดจุดที่จะพัฒนา
3. ครูและผู้บริหารช่วยกันกำหนดกิจกรรมในการพัฒนา ใ้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนและครู
4. ครูแสดงพฤติกรรมที่สำคัญในการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาเด็กรอบด้าน
5. ครูตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน จัดทำรายงาน กระตุ้นยั่วยุ ำให้นักเรียนพัฒนารอบด้าน
6. ครูภูมิใจในการพัฒนาของนักเรียน และยินดีเผยแพร่ผลงาน ช่วยเหลือครูคนอื่น

### 3. ตัวบ่งชี้ทางการศึกษา

ตัวบ่งชี้ (Indicators) เป็นมาตรทางสถิติหรือเครื่องชี้สถานะทางการศึกษาอย่างหนึ่ง ซึ่งได้คิดคำนวณเพื่อใช้วิเคราะห์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยเฉลี่ยกับเรื่องที่ต้องการศึกษา โดยเฉพาะในด้านการบริหารทางการศึกษา ซึ่งจะเป็นการศึกษาถึงการเคลื่อนไหว หรือการเปลี่ยนแปลงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางการศึกษา เช่น ตัวนักเรียน งบประมาณ ฯลฯ หรือเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินงานกับทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น กระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้ได้ผลผลิตตรงตามวัตถุประสงค์หรือเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่ได้รับ

### 3.1 ความหมายของตัวบ่งชี้

ตัวบ่งชี้ หรือที่ใช้ในภาษาไทยหลายๆ คำอาทิ เช่น ดัชนี ตัวชี้บ่ง ตัวชี้เป้า เครื่องชี้วัด ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า INDICATOR มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

เดวิส (Davies, 1972) ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง ข้อความที่บ่งบอกหรือ เครื่องมือที่ใช้ในการติดตามการดำเนินงานหรือสภาวะของระบบ

ศิริชัย กาญจนวาสี (2536) ตัวบ่งชี้ หมายถึง ตัวประกอบ ตัวแปร หรือค่าที่ สิ่งเกิดได้ ซึ่งใช้บ่งบอกสภาพการณ์หรือสะท้อนลักษณะการดำเนินงาน หรือผลการดำเนินงาน

Oxford Dictionary (อ้างถึงใน Johnstone, 1981) ให้ความหมายไว้ว่า ตัวบ่งชี้เป็นสิ่งที่ชี้หรือบอกทิศทางของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

จากความหมายดังกล่าว พอสรุปได้ว่า "ตัวบ่งชี้" หมายถึง ข้อความที่ใช้บ่งบอก สภาพ หรือสภาวะการณ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งในเชิงปริมาณหรือคุณภาพ ของสภาพการณ์นั้นๆ ซึ่งจะเป็นการนำเอาข้อมูล ตัวแปร หรือข้อเท็จจริงมาสัมพันธ์กันเพื่อให้เกิดคุณค่าที่สามารถชี้ให้เห็นลักษณะของสภาพการณ์นั้น ๆ

### 3.2 ความสำคัญของตัวบ่งชี้ทางการศึกษา

1. ตัวบ่งชี้ทางการศึกษาเป็นเครื่องมือที่ผู้บริหาร นักวางแผน นักวิจัย และบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงสภาพทางการศึกษารอบทั่วไป เพื่อประโยชน์ในการวางแผน และการจัดวางนโยบายในอนาคตได้ นโยบายทางการศึกษาที่ดี จะถูกกำหนดขึ้นโดยอาศัยข้อมูลอันเป็นข้อเท็จจริงทางการศึกษา นอกจากนี้ข้อมูลที่จะใช้ในการตัดสินใจ ต้องเป็นข้อมูลที่ถูกต้อง มีคุณค่าเพื่อช่วยในการตัดสินใจ

2. ตัวบ่งชี้ใช้ในการตรวจสอบ ติดตามระบบการศึกษา ถ้าไม่มีเครื่องชี้บอกทำให้เราบอกสภาพการณ์ทางการศึกษาได้ยาก

3. ตัวบ่งชี้ที่มีความสำคัญในการพัฒนาระบบการศึกษา เช่น การวิเคราะห์ภาคตัดขวางเพื่อการเปรียบเทียบ หรือการติดตามศึกษาระยะยาว

### 3.3 ประเภทของตัวบ่งชี้

ตัวบ่งชี้มีหลายประเภท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีและเกณฑ์การแบ่ง บางเกณฑ์อาศัยวิธีการนาไปรษ้ บางเกณฑ์อาศัยแนวคิดในการสร้าง ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ถ้าแบ่งตัวบ่งชี้โดยอาศัยทัศนคติเชิงระบบมักจะกำหนดตัวบ่งชี้ เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ ตัวบ่งชี้ทางด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ตัวบ่งชี้ด้านกระบวนการ (Internal Process) ตัวบ่งชี้ทางด้านผลผลิตหรือผลงาน (Product or Output)

จอห์นสโตน (Johnstone, 1981) ได้แบ่งประเภทของตัวบ่งชี้ทางการศึกษาโดยอาศัยแนวการชี้ตัวแปรต่างๆ ที่นำมากำหนดเป็นเครื่องชี้ 3 ประเภท คือ

1. ตัวบ่งชี้ที่เป็นตัวแทน (Representative indicators) ใช้มากในงานวิจัยงานบริหารและการวางแผน เป็นตัวชี้ให้เห็นหรือสะท้อนให้เห็นแง่มุมของระบบการศึกษา อาทิเช่น อัตราส่วนนักเรียนต่อประชากรในระบบการศึกษา อัตราการเรียนต่อของนักเรียนในระดับต่างๆ เป็นต้น
2. ตัวบ่งชี้เดี่ยว (Disaggregative indicators) เป็นตัวบ่งชี้ที่ถูกนำมาจําแนก เพื่ออธิบายเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ตัวบ่งชี้ประเภทนี้ต้องอาศัยความหมายของแต่ละตัวแปรเพื่ออธิบายแต่ละส่วน หรือแต่ละองค์ประกอบของระบบการศึกษาซึ่งถ้าจะนาไปอธิบายเพียงบางส่วนก็จะเกิดปัญหาในความไม่ถูกต้อง
3. ตัวบ่งชี้รวม (Composite indicators) เป็นการรวมตัวแปรทางการศึกษาเข้าด้วยกัน มีการถ่วงน้ำหนักของตัวแปรแต่ละตัว เพราะตัวแปรแต่ละตัวอาจมีน้ำหนักไม่เท่ากันแล้วคำนวณหาค่ารวมออกมา ตัวบ่งชี้ประเภทนี้จะช่วยอธิบายลักษณะหรือสภาพการณ์ของการศึกษาได้ดีกว่าตัวบ่งชี้เดี่ยวเพียงตัวเดียว

### 3.4 หลักการสร้างตัวบ่งชี้ทางการศึกษา

จอห์นสโตน (Johnstone, 1981) อธิบายถึงหลักการสร้างตัวบ่งชี้ทางการศึกษาไว้ว่า โดยทั่วไปวิธีการพัฒนาตัวบ่งชี้มีอยู่ 2 วิธี วิธีแรกเป็นการจัดกลุ่มตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับสถานะที่ต้องการแสดง โดยยึดหลักเหตุผลทางทฤษฎี แล้วดำเนินการจัดลำดับความสำคัญของตัวแปรเหล่านั้น ตามหลักเกณฑ์เพื่อสังเคราะห์ตัวแปรขึ้นมาเป็นตัวบ่งชี้ ส่วนอีกวิธีหนึ่งเป็นการสร้างตัวบ่งชี้โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่นำมาวิเคราะห์แล้วจัดกลุ่มตัวแปรโดยใช้หลักทางสถิติ เป็นพื้นฐานในการสร้าง ในการสร้างตัวบ่งชี้ขึ้นนี้มีข้อที่ควรคำนึงอยู่ 3 ประการคือ

1. การคัดเลือกตัวแปรที่จะอธิบายสภาพการณ์ทางการศึกษา
2. การสังเคราะห์ตัวแปรต่างๆ เข้าด้วยกัน
3. การกำหนดค่าน้ำหนักตามลำดับความสำคัญของตัวแปร

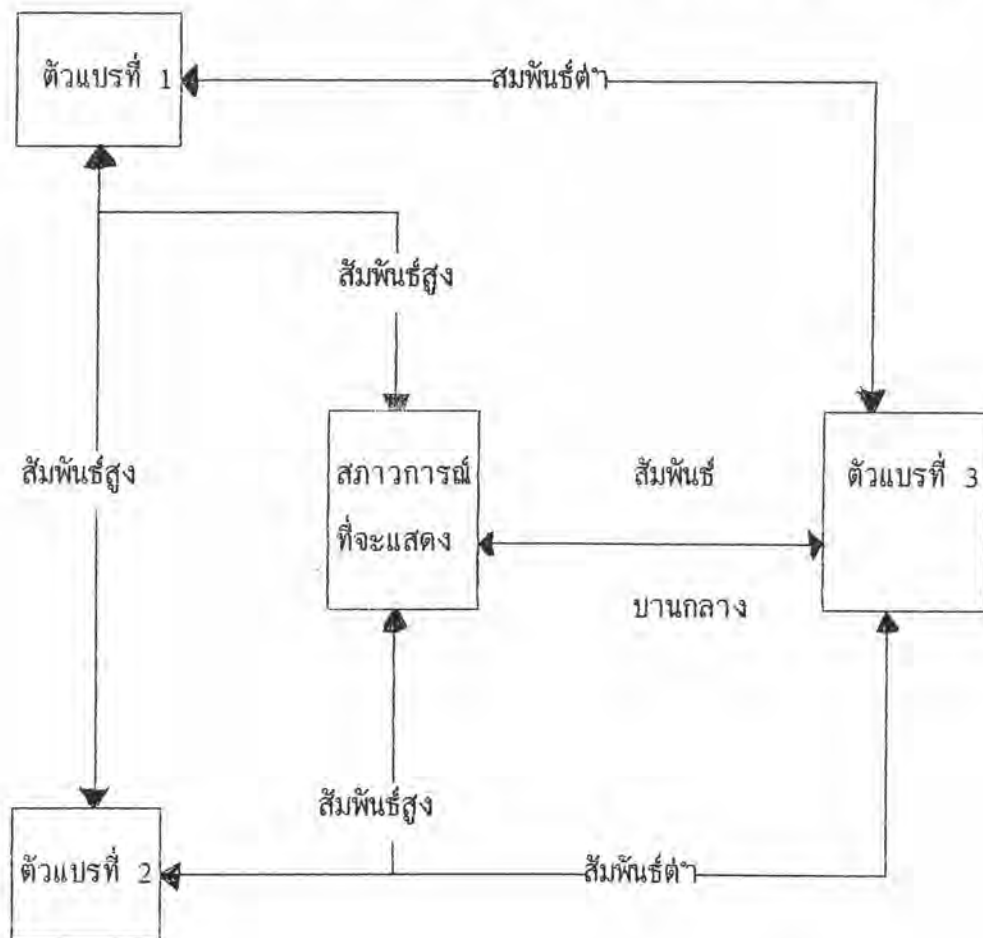
#### 1. การคัดเลือกตัวแปร

การคัดเลือกตัวแปร เพื่อสังเคราะห์เป็นตัวบ่งชี้ขึ้น จะเริ่มจากการจัดกลุ่มตัวแปรที่พิจารณาเห็นว่ามีความสัมพันธ์กับสภาพการณ์ที่มุ่งจะยกขึ้นมาแสดง โดยอาศัยประสบการณ์ที่ผ่านมา หรือผลงานวิจัยในอดีตเป็นพื้นฐาน ในขั้นแรกจะต้องมีความมั่นใจเสียก่อนว่าตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสภาพการณ์ที่จะแสดงได้รับการพิจารณาอย่างทั่วถึง ด้วยการระบุลักษณะของตัวบ่งชี้ที่จะสร้างขึ้นอย่างละเอียดและชัดเจน ในบางกรณีตัวแปรดังกล่าวอาจได้มาจากการศึกษาเอกสารต่างๆ เช่น แผนพัฒนาการศึกษาหรืออาจจะให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยกันลงความเห็น ว่าลักษณะของตัวบ่งชี้ที่จะสร้างขึ้นควรเป็นเช่นไร แต่ถ้าตัวแปรที่เกี่ยวข้องมีจำนวนมากก็จะทำให้แนวคิดและการตีความหมายซับซ้อนยิ่งขึ้น หากเป็นเช่นนั้นก็ควรหาทางกลั่นกรองตัวแปรออกให้เหลือเพียงตัวแปรหลักที่สำคัญเท่านั้น เป็นการป้องกันมิให้ตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นสะท้อนสภาพการณ์อื่นๆ ที่ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์โดยทั่วไปถ้าตัวแปรตั้งแต่สองตัวขึ้นไปมีความสัมพันธ์กันเองสูง ก็จะไม่นิยมใช้ตัวแปรเหล่านั้นทั้งหมด แต่จะคัดตัวแปรที่สมบูรณ์ที่สุด คือตัวแปรที่ไม่มีปัญหาด้านการวัดความคลาดเคลื่อนไว้เพียงตัวเดียว และหาตัวแปรอื่นที่มีความสัมพันธ์ภายในต่ำ แต่มีแนวโน้มว่าจะสามารถช่วยอธิบายสภาพการณ์ที่จะเสนอในระดับสูง



### ผังแผนภูมิที่ 6

แผนภูมิที่ 6 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ที่นำมาสังเคราะห์เป็นตัวปัจจัย



(Johnstone, 1981)

จะเห็นว่าตัวแปรที่ 1 และ ตัวแปรที่ 2 มีแนวโน้มว่ามีความสัมพันธ์กับ สภาวะการณ์ทางการศึกษาที่จะแสดง ในขณะที่ตัวแปรทั้งสองก็มีความสัมพันธ์กันเองสูง หรือที่เรียกว่ามีความสัมพันธ์กันภายในสูง เนื่องจากตัวแปรทั้งสองตัวอาจจะวัดลักษณะที่ คล้ายคลึงกันนั่นเอง จึงไม่ควรตัดตัวแปรไว้ทั้งสองตัวแต่ควรเลือกไว้ตัวใดตัวหนึ่ง ส่วน ตัวแปรที่ 3 มีความสัมพันธ์ภายในกับตัวแปรที่ 1 และ 2 ในระดับต่ำ และมีแนวโน้มว่าจะ สัมพันธ์กับสภาวะการณ์ที่จะแสดงในระดับปานกลาง ตัวแปรที่ 3 จึงมีอิสระที่จะอธิบาย

สภาวะการณ์ได้มากกว่า จากกรณีนี้ควรเลือกตัวแปรที่ 1 หรือ 2 ตัวใดตัวหนึ่งร่วมกับตัวแปรที่ 3

## 2. วิธีการสังเคราะห์ตัวแปร

อาจกระทำได้หลายวิธี คือ ถ้าหากตัวแปรมีลักษณะ เชื่อมโยงได้ คือตัวแปร แต่ละตัว สามารถทดแทนหรือชดเชยกันได้ เนื่องจากมีการกระจายคล้ายคลึงกัน เช่น การหาตัวบ่งชี้ ด้วยจำนวนนักเรียนในระดับประถมศึกษา ซึ่งประกอบด้วยนักเรียนประถมศึกษาในสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สังกัดสำนักงานการศึกษาท้องถิ่น และ ประถมศึกษาพิเศษ การสร้างตัวบ่งชี้ก็สามารถทำได้ด้วยการนำองค์ประกอบของตัวแปรมา รวมกันโดยวิธีการบวกทางพีชคณิต ในกรณีที่ตัวแปรไม่อาจทดแทนหรือชดเชยกันได้ เพราะ การเปลี่ยนแปลงของค่าตัวแปรหนึ่งตั้งอยู่บนฐานของอีกตัวแปรหนึ่ง เช่นนี้ติดๆ กันไปทำให้ เกิดตัวบ่งชี้ที่น่าพิศวง เช่น การเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา เกิดจากฐานของจำนวนนักเรียน ในระดับมัธยมปลายที่ตกค้างทับทวีคูณทุกๆ ปี ทำให้ปริมาณการรับสมัครเข้าศึกษาแต่ละปีทวี ขึ้นเป็นทวีคูณ การสร้างตัวบ่งชี้สามารถทำได้ด้วยการนำองค์ประกอบของตัวแปรมาคูณกัน อีกวิธีหนึ่งคือการนำไปคำนวณค่าเฉลี่ย กรณีที่ได้จากการบวกกันตามวิธีแรกผลที่ได้รับจะเป็น ค่าตัวชี้ที่น่าพิศวงหรือตัวบ่งชี้ (อาจนำค่ามัธยฐาน และฐานนิยม มาประมาณการค่าเฉลี่ยได้ แต่ อาจจะให้ความหมายแตกต่างกันไป โดยเฉพาะในการอธิบายตัวบ่งชี้) ซึ่งในการสังเคราะห์ ตัวแปรนั้น สามารถทำได้หลายวิธีโดยการใช้สูตรต่างๆ แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของตัวแปร

## 3. กำหนดน้ำหนักที่จะต้องใช้กับตัวแปรแต่ละตัว

การให้ค่าน้ำหนักของตัวแปร มีวิธีหลัก 2 วิธีคือ

วิธีที่ 1 เป็นการลงความเห็นในหมู่ที่นักวิจัยหรือนักวางแผน โดยสมาชิกแต่ละคนจะ เสนอค่าน้ำหนักตัวแปรแล้วจึงพิจารณาหาข้อยุติ ด้วยการให้ค่าเฉลี่ยหรือด้วยการอภิปรายลง ความเห็น นอกจากนี้หากมีการลงความเห็นที่หลากหลายออกไป อาจขอข้อยุติจากผู้เชี่ยวชาญ ในแขนงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยการใช้แบบสอบถาม เพื่อตรวจสอบดูค่าร้อยละที่ผู้ตอบเห็น ด้วยกับความสำคัญของตัวแปรนั้น หรืออาจใช้วิธีการที่เป็นระบบมากขึ้น เช่น การใช้เทคนิค DELPHI เพื่อสำรวจความคิดเห็นจากกลุ่มคนที่ได้คัดเลือกเป็นพิเศษ โดยการสัมภาษณ์หรือทอด

สอบความคิดเห็นจนได้คำตอบที่ชัดเจนแล้วจึงนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้หาค่าน้ำหนักของตัวแปรต่อไป

วิธีที่ 2 เป็นการนำข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อกำหนดค่าน้ำหนักคะแนน เช่น การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) โดยหาค่าน้ำหนักของตัวแปรที่อธิบายลักษณะขององค์ประกอบอันหนึ่งหรืออาจใช้ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย จากสมการการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ เป็นต้น

การกำหนดค่าน้ำหนักของตัวแปรองค์ประกอบจึงไม่มีหลักเกณฑ์ตายตัว ว่าควรใช้วิธีซึ่งเหตุผลทางทฤษฎีแล้วจึงลงความเห็นโดยผู้เชี่ยวชาญ หรือด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ เพราะมีสิ่งที่จะต้องพิจารณาหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณสมบัติของตัวบ่งชี้ที่จะสร้าง ประโยชน์ที่จะนำไปใช้รวมทั้งคุณสมบัติของตัวแปรย่อยที่จะต้องนำมาใช้ ในทางปฏิบัติมักใช้ทั้งสองวิธีประสมประสานกัน กล่าวคือ ในขั้นการวางแผนการเก็บข้อมูลใช้หลักทางทฤษฎีเพื่อจัดกลุ่มตัวแปรที่จะต้องดำเนินการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วจึงวิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยหลักทางสถิติเป็นเครื่องตัดสินว่า ตัวแปรใดบ้างที่สมควรนำมาใช้ในการสร้างตัวบ่งชี้ในลำดับความสำคัญลดหลั่นกันไป

### 3.5 การสร้างตัวบ่งชี้ทางการศึกษา

การสร้างตัวบ่งชี้ทางการศึกษา เพื่อใช้ในการวางแผนและการติดตามความก้าวหน้าของการจัดการศึกษามีวิธีการที่สำคัญอยู่ 3 วิธี ซึ่งแต่ละวิธีจะให้ข้อมูลในลักษณะที่ต่างกันไป ดังนี้

วิธีที่ 1 การสร้างตัวบ่งชี้ความก้าวหน้า (self-referenced indicator formation) เป็นการแสดงข้อมูลของระบบการศึกษาในช่วงเวลาต่างกัน เพื่อให้เห็นความก้าวหน้าของการดำเนินงานจากช่วงระยะเวลาหนึ่งถึงอีกช่วงระยะเวลาหนึ่ง ตามปกติจะเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างปี โดยกำหนดปีที่เริ่มต้นและปีที่สิ้นสุด เนื่องจากช่วงระยะเวลาดังกล่าวมีการดำเนินงานโครงการที่นักวางแผนหรือผู้บริหาร มีความประสงค์อยากทราบความ

ก้าวหน้าที่เกิดขึ้น ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับตัวบ่งชี้ประเภทนี้ คือข้อมูลระยะยาวโดยกำหนดข้อมูลในปฏิฐานเท่ากัน คือเท่ากับ 100 ข้อมูลปีอื่นๆ ที่ย้อนหลังรวมทั้งปีต่อมา มาจากปฏิฐานก็จะคิดคำนวณจากค่าที่กำหนดในปฏิฐาน ค่าตัวบ่งชี้ของปีใดที่ต่ำกว่า 100 หมายความว่า มีระดับต่ำกว่าปฏิฐาน ส่วนค่าใดสูงกว่า 100 แสดงว่า ระดับของตัวบ่งชี้ในปีนั้นสูงกว่าปฏิฐาน ค่าความแตกต่างนี้คือค่าร้อยละที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงระยะเวลาที่คิดจากปฏิฐาน

วิธีที่ 2 การสร้างตัวบ่งชี้โดยอิงเกณฑ์ (Criterion-referenced indicator formation) ตัวบ่งชี้ประเภทนี้จะต้องนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่มีกำหนดไว้ว่าแผนพัฒนาการศึกษาหรือแผนปฏิบัติการ โดยระบุไว้ว่าในช่วงระยะเวลาที่อยู่ในแผน จะพยายามปรับปรุงการดำเนินงานในด้านต่างๆ เพื่อให้ผลตามเป้าหมายที่วางไว้ เป้าหมายดังกล่าวประกอบด้วยระยะเวลาที่ระบุไว้ว่าแผนจึงเป็นเกณฑ์ที่จะชี้วัดว่าการดำเนินงานได้บรรลุผลตามที่กำหนดไว้หรือไม่อย่างไร

วิธีที่ 3 การสร้างตัวบ่งชี้โดยอิงบทัฐาน (norm-referenced indicator formation) ตัวบ่งชี้ประเภทนี้สร้างขึ้นเพื่อแสดงสถานภาพของระบบการศึกษาต่าง ๆ ว่าอยู่ในระดับใด โดยเปรียบเทียบกันระหว่างระบบการศึกษาที่คล้ายคลึงกัน หรือเปรียบเทียบระบบการศึกษาที่อยู่ภายใต้ระบบใหญ่เดียวกัน วิธีการสร้างตัวบ่งชี้โดยอิงบทัฐานจึงมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ สำหรับการพัฒนาระบบการศึกษา เพื่อให้เกิดความเสมอภาคในด้านการจัดสรรทรัพยากร ด้านกระบวนการบริหาร การนิเทศและการเรียนการสอน ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายสูงสุดในการสร้างความเสมอภาคในด้านคุณภาพการศึกษา ซึ่งอาจวัดได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เป็นต้น

#### 4. ประสิทธิภาพของการนิเทศภายในโรงเรียน กับ ตัวบ่งชี้ทางการนิเทศการศึกษา

เป้าหมายหรือผลผลิตของการนิเทศการศึกษา คือการที่ครูพัฒนาการจัดการเรียนการสอน หรือการที่ครูเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนไปในทางที่ดี และส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น เมื่อผู้นิเทศได้ปฏิบัติงานโดยให้ความช่วยเหลือครูคลี่คลายปัญหาการเรียนการสอนทำให้สภาพปัญหาลดลง นั่นคือผลของการนิเทศถ้าปัญหาลดลงมากเท่าใดประสิทธิภาพของการนิเทศก็จะมากขึ้นเท่านั้น (สบข., 2535)

กลีคแมน (Glickman, 1990) กล่าวว่า การนิเทศจะประสบผลสำเร็จได้ มีขึ้นอยู่กับผู้นิเทศจะหาครูทำงานเท่านั้น แต่ต้องส่งเสริมด้านการคิด การลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง นอกจากนั้นยังต้องฝึกให้ทำงานเป็นทีมด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวถึงปัญหาที่ทำให้การดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนไม่บรรลุเป้าหมาย โดยกล่าวว่าไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ฉบับที่ 6 (2529-2534) และฉบับที่ 7 (2535-2539) ว่ามีปัญหาอยู่ 2 ประเด็นคือ

1. การนิเทศไม่ทั่วถึง
2. ประสิทธิภาพการนิเทศยังไม่ชัดเจน

(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535)

ในการประชุมสัมมนาหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ทุกจังหวัด ที่สถาบันพัฒนาผู้บริหารทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (วัดไร่จิง) ระหว่างวันที่ 19-25 มกราคม 2535 ได้กำหนดทิศทางการปฏิบัติเพื่อให้ผลการปฏิบัติมีคุณภาพ นั่นคือการกำหนดตัวบ่งชี้ในการปฏิบัติงานนิเทศ ตัวบ่งชี้ดังกล่าวเป็นตัวบ่งชี้ของกระบวนการนิเทศการศึกษาบางประการ ดังนี้

ตัวบ่งชี้	แนวปฏิบัติ	ผลที่ได้รับ
1. มีแผนการนิเทศการศึกษาเป็นรายปี	หน่วยงานจัดทำแผนการนิเทศให้ชัดเจน โดยศึกษาสภาพปัญหา แล้วกำหนดแนวทางแก้ไข กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการแก้ไข กำหนดช่วงเวลาและผู้รับผิดชอบ	มีทิศทางในการปฏิบัติการนิเทศที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม
2. มีการปฏิบัติการนิเทศตามแผนที่วางไว้	ผู้รับผิดชอบปฏิบัติการนิเทศตามแผน	ปัญหาได้รับการแก้ไขตามกำหนด

ตัวบ่งชี้	แนวปฏิบัติ	ผลที่ได้รับ
3. มีสื่อ/เครื่องมือในการนิเทศทุกครั้ง	จัดหา/จัดสร้าง สื่อหรือเครื่องมือในการนิเทศตามความจำเป็นและเหมาะสม	เครื่องมือช่วยให้ได้ข้อมูลที่ควรพัฒนาชัดเจนขึ้น ส่วนสื่อจะช่วยให้ข้อเสนอแนะในการนิเทศชัดเจนขึ้น ช่วยให้การนิเทศมีประสิทธิภาพ
4. มีการบันทึกการนิเทศทุกครั้งที่เป็นปฏิบัติการ	1. บันทึกการนิเทศไว้ที่หน่วยงานที่รับการนิเทศ  2. บันทึกการนิเทศเป็นหลักฐานของตนเองไว้  3. สรุปการนิเทศของหน่วยงานโดยการรวบรวมจากการปฏิบัติของทุกคน	1. มีหลักฐานการปฏิบัติงานและข้อเสนอแนะการนิเทศที่ผู้รับการนิเทศควรนำไปปฏิบัติ  2. สรุปและติดตามการปฏิบัติงานได้สะดวก  3. มีข้อมูลการปฏิบัติงานนิเทศที่ชัดเจนต่อเนื่อง
5. มีกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับปัญหา	จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนา/แก้ปัญหาที่พบตามความเหมาะสม	มีการแก้ไข/พัฒนาตรงกับปัญหานั้นพื้นที่
6. มีแฟ้มข้อมูลทางการนิเทศการศึกษา	จัดทำแฟ้มข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา	มีข้อมูลและแนวทางในการพัฒนาที่ชัดเจนช่วยให้การเลือกแนวทางการนิเทศสะดวก
7. หน่วยงานได้รับการนิเทศทุกหน่วยงาน	ปฏิบัติการนิเทศทุกหน่วยงานตามที่กำหนดไว้	แสดงความทั่วถึงในการปฏิบัติงานนิเทศ
8. หน่วยงานได้รับการ	ปฏิบัติการนิเทศทุกหน่วยงาน	แสดงความต่อเนื่องในการ

ตัวบ่งชี้	แนวปฏิบัติ	ผลที่ได้รับ
นิเทศตามจำนวนครั้งที่กำหนด 9. มีการสรุปและรายงานผลการนิเทศตามวาระที่กำหนด	ตามจำนวนครั้งที่กำหนดไว้ 1. กำหนดวาระในการสรุปและรายงานการนิเทศต่อผู้บังคับบัญชา อาจเป็นภาคเรียนละครั้ง หรือสองเดือนต่อครั้ง 2. จัดทำรายงานตามกำหนด	ปฏิบัติงานนิเทศ 1. ผู้บริหารทราบความเคลื่อนไหวและผลการปฏิบัติงาน 2. แสดงความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานและผลงาน

ตัวบ่งชี้ที่นำเสนอไว้ถือว่าเป็นตัวบ่งชี้ขั้นพื้นฐาน และอยู่ในขั้นตอนของกระบวนการปฏิบัติงานนิเทศเป็นส่วนใหญ่ เพราะถ้าการปฏิบัติมีทิศทางที่ชัดเจนผลผลิตย่อมเกิดตามมา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535)

##### 5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอตัวบ่งชี้สภาพความสำเร็จของการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาตินั้น ยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษามาก่อน แต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดัชนีเพื่อบ่งชี้สภาพทางการประถมศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพและปัญหาการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาตัวบ่งชี้สภาพความสำเร็จของการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

พัชรินทร์ ศิริสุข (2533) ได้ศึกษา "การศึกษาการปฏิบัติงานด้านการนิเทศงาน วิชาการภายในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานและปัญหาการปฏิบัติงานด้านการนิเทศงาน วิชาการภายในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา โดยใช้แบบสอบถามกับผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 427 คน กรอบงานที่ศึกษาคือการดำเนินงานวิชาการในโรงเรียน 8 ด้าน ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร ดูแล นิเทศ ติดตามผลการใช้หลักสูตรโดยวิธีการใดก็ตามปัญหาการเรียนที่ครูประสบและช่วยแก้ไขปัญหากิจกรรมการนิเทศที่ทำคือการเยี่ยมเยียนห้องเรียน การสังเกตการสอน การส่งครูไปศึกษา ดูงานโรงเรียนที่นิเทศประสบผลสำเร็จ การประเมินผลการนิเทศโดยการสังเกต พฤติกรรมการสอน

ปัญหาที่พบจากการศึกษา คือ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถด้านการนิเทศการศึกษา ครูไม่ปรับปรุงพฤติกรรมการสอน และครูวิเคราะห์หลักสูตรไม่เป็น

ลาดวง เรือนรื่น (2532) "ศึกษาสภาพการจัดการนิเทศการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี" เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการนิเทศการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยใช้แบบสอบถามไปยังผู้บริหารโรงเรียนและครูหัวหน้าวิชาการโรงเรียน จำนวน 914 คน ผลการศึกษา พบว่า โรงเรียนทุกขนาดมีการเตรียมการนิเทศการสอน โดยการวางแผนการนิเทศ เครื่องมือที่ใช้ในการนิเทศคือ แบบบันทึกการนิเทศ เทคนิคที่ใช้คือการเยี่ยมเยียนห้องเรียน การประชุมชี้แจง การอภิปราย การจัดเอกสารให้ครูได้ศึกษา การสังเกตการสอน การประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยผู้บริหารเป็นผู้ประเมินผลการดำเนินงานทั้งหมด

ปัญหาที่พบจากการศึกษา คือ บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการนิเทศ การสอน ขาดงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ขาดเครื่องมือในการนิเทศ ขาดการประเมินผลที่ต่อเนื่อง และครูไม่นำข้อมูลป้อนกลับไปใช้ในการปรับปรุงการสอนของตน



พิมพ์ใจ นิสาวัดณานันท์ (2533) ศึกษา "การจัดการนิเทศการสอนในโรงเรียน  
ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำปาง" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา  
การจัดและปัญหาการจัดการนิเทศการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน  
การประถมศึกษาจังหวัดลำปาง โดยการใช้แบบสอบถามผู้บริหารและครูหัวหน้างานวิชาการใน  
โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 460 คน พบว่า โรงเรียนมีการวางแผนการนิเทศการสอน  
เครื่องมือที่ใช้คือ แบบบันทึกการสังเกตการสอน และมีการรายงานผลหลังการนิเทศทุกครั้ง  
เทคนิคที่ใช้คือ การสังเกตการสอน การเยี่ยมเยียนห้องเรียน การประชุม การจัดเอกสาร  
ให้ครูได้ศึกษา วิธีการตรวจสอบผลการนิเทศโดยการสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูหลัง  
จากการนิเทศโดยผู้บริหารเป็นผู้ประเมิน

ปัญหาที่พบคือ บุคลากรไม่ให้ความร่วมมือในการวางแผนการนิเทศ ไม่มีเวลาใน  
การนิเทศการสอนเพราะต้องทำการสอน บุคลากรขาดความรู้เรื่องการประเมินผล ขาด  
การนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง ผู้นิเทศขาดทักษะ เทคนิค และประสบการณ์ในการนิเทศ  
ขาดการประเมินที่ต่อเนื่อง และครูไม่ได้นำผลการนิเทศมาใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนของ  
ตนเอง

สือไชย พระแก้ว (2533) "ศึกษาการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา ของผู้บริหาร  
โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 8" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา  
การปฏิบัติงานการนิเทศการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 8  
โดยใช้แบบสอบถามผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 163 คน จากการศึกษา พบว่า ผู้บริหารให้  
การสนับสนุนให้คณาจารย์ด้านการสอน บริการความสะดวกในการให้ข้อมูลสารสนเทศทาง  
วิชาการ มีการประเมินผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน ส่งเสริมให้ครูใช้สื่อการสอนกำหนด  
ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับโครงการพัฒนาบุคลากรประจำการเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการแก่ครู

ปัญหาที่พบจากการศึกษาคือ ครูไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน ขาดนวัตกรรม  
และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่จะใช้เป็นสื่อในการให้ความรู้แก่ครู ขาดความเข้าใจในการนำผล  
การวิจัยมาใช้ในการพัฒนางาน ขาดเครื่องมือที่มีคุณภาพในการปฏิบัติงาน ครูขาดความกระตือ  
รือร้อนในการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาตนเอง



ไพศาล เทียมเวช (2534) "ศึกษาค่าดำเนินงานเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนตามแนวทางเร่งรัดคุณภาพการประถมศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร" โดยมุ่งศึกษาสภาพและปัญหาในการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน ตามแนวทางเร่งรัดพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา โดยใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์ ผู้บริหารโรงเรียน 37 คน ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ 37 คน หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ 185 คน พบว่า ผู้ทำหน้าที่นิเทศภายในโรงเรียนได้แก่ ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ หัวหน้าสายชั้นโดยการเตรียมปัจจัยด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ดำเนินงานตามโครงการ ประเมินผลโดยการพิจารณาคุณภาพและปริมาณงานที่ปรากฏ พร้อมทั้งรายงานเป็นลายลักษณ์อักษร

ปัญหาที่พบจากการศึกษาคือ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจ ขาดทักษะในการวางแผนการนิเทศ ขาดความร่วมมือจากบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ขาดงบประมาณ ผู้นิเทศไม่มีเวลานิเทศ ขาดการควบคุมกำกับ และครูไม่นำผลการนิเทศมาใช้ในการปรับปรุงงาน

มาลี คล้ายชม (2524) ได้ทำการศึกษา "ปัญหาการนิเทศในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตต์" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและความคิดเห็นเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดอุดรดิตต์ โดยใช้แบบสอบถามกับประชากร 233 คน เป็นผู้นิเทศ 103 คน ผู้รับการนิเทศ 130 คน ผลการวิจัย พบว่า

1. ปัญหาที่เป็นอุปสรรคสำคัญในการจัดและดำเนินการนิเทศ คือ หน่วยงานนิเทศขาดแคลนงบประมาณ อัตราส่วนระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศต่างกันมาก หน่วยงานนิเทศขาดการติดตามผลงานนิเทศที่ดำเนินการไปแล้ว

2. ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารภายในโรงเรียนที่มีผลกระทบต่อการนิเทศคือ ผู้บริหารไม่คำนึงถึงความสามารถเชิงวิชาการหรือการสอน ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์การสอน การเรียน

3. ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรทางการนิเทศการศึกษาที่เป็นอุปสรรคต่อการนิเทศคือ ครูอาจารย์ไม่เปลี่ยนพฤติกรรมการสอน แม้จะได้รับการนิเทศแล้ว ผู้นิเทศไม่มีเวลาให้

คาบปรึกษาแนะนำแก่ครูอาจารย์เท่าที่ควรและครูอาจารย์ไม่มีโอกาสได้สังเกตการสอนซึ่งกันและกัน

อมรรัตน์ ลาคาเสน (2536) ศึกษา "การพัฒนาดัชนีรวมเพื่อป้องกันสภาพทางการประถมศึกษา" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาดัชนีรวมสำหรับป้องกันสภาพทางการประถมศึกษาด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิตทางการศึกษา และเพื่อเปรียบเทียบค่าดัชนีรวมสำหรับป้องกันสภาพทางการศึกษาของแต่ละจังหวัด ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์เป็นดัชนีเดี่ยวระดับจังหวัดของทุกจังหวัด ทำการพัฒนาดัชนีรวมโดยการวิเคราะห์ตัวประกอบ สกัดตัวประกอบด้วยวิธีเงา และหมุนแกนตัวประกอบแบบอโรทอนอลด้วยวิธีแวนแม็กซ์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ดัชนีรวมเพื่อป้องกันสภาพทางการศึกษาประกอบด้วยดัชนีรวมด้านปัจจัยนำเข้าทางการศึกษา 7 ตัว ได้แก่ การเข้าเรียนของเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ตามเกณฑ์การออกกลางคันของนักเรียน ศักยภาพและความพร้อมของครู-อาจารย์ ทรัพยากรสนับสนุนด้านการเรียนการสอน ความเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ สภาพความกันดารของโรงเรียน และเศรษฐกิจส่งเสริมคุณภาพการสอน ดัชนีรวมด้านกระบวนการทางการศึกษา มี 4 ตัว คือ ภาระหน้าที่ของครู การช่วยราชการของครู การเข้าชั้นของนักเรียน และการเลื่อนชั้นของนักเรียน ดัชนีรวมด้านผลผลิตทางการศึกษามี 2 ตัว ได้แก่ ประสิทธิภาพของโรงเรียน และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน

2. ดัชนีรวมด้านผลผลิตทางการศึกษา มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับศักยภาพและความพร้อมของครู-อาจารย์ และทรัพยากรสนับสนุนการเรียนการสอน แต่มีความสัมพันธ์ทางลบกับการออกกลางคันของนักเรียน สภาพความต้องการของโรงเรียน เศรษฐกิจส่งเสริมคุณภาพการสอนและการตกชั้นของนักเรียน

3. จังหวัดที่มีสภาพทางการประถมศึกษาโดยส่วนรวมด้านผลผลิตทางการศึกษาในระดับสูงได้แก่ สิงห์บุรี นครปฐม และจันทบุรี จังหวัดที่มีสภาพทางการประถมศึกษาโดยส่วนรวมด้านผลผลิตทางการศึกษาในระดับต่ำ ได้แก่ นราธิวาส ปัตตานี ยะลา และแม่ฮ่องสอน